

Др Милан Ристовић,
редовни професор (у пензији)
Универзитет у Београду, Филозофски факултет
milan.ristovic1953@gmail.com

Критичко издање историјске грађе

Примљен: 27.1.2026.
Прихваћен: 28.1.2026.

Прилог истраживању деловања *Einsatzstab-a Rosenberg* у окупираној Србији (1941–1944)

У сложеном систему организација националсоцијалистичке Немачке, често супротстављених интереса и компетенција, које су деловале у земљама окупираних Европе, *Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg* (ERR) је имао своје посебно место. Основан је Хитлеровом благословом и стављен под команду једног од главних идеолога режима Алфреда Розенберга (Alfred Rosenberg), балтичког Немца, аутора неколико отровних антисемитских памфлета и обимног *Muta 20. века*¹, књиге, која је требала да буде наставак дела Хјустона Стјуарта Чембрлена (Chamberlain Houston Stewart) *Основи 19. столећа*², темељног дела расистичке теорије, која је имала великог утицаја на обликовање и Хитлерових ставова и политичког програма. ERR је настала као део Розенберговог амбициозног пројекта Високе школе Нацистичке партије (Hohe Schule der NSDAP), замишљене као елитни „светоназорни“ универзитет, основан 1939. године.³ По доласку Хитлера

¹ Alfred Rosenberg, *Mythus des 20. Jahrhunderts*, (1930).

² Houston Stewart Chamberlain, *Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts*, објављена је 1899. године и имала је велики број издања, утичући значајно на образовање радикалног расизма и антисемитизма посебно у немачким земљама.

³ *Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg* (ERR), основан је ради прикупљања материјала везаног за „јеврејски феномен“, на првом месту, одузимањем и пљачком докумената, културних предмета, библиотека од њихових јеврејских власника. Овај псеудонаучни, идеолошки циљ, проширен је почетком рата на пљачку музеја, галерија, државних и приватних архива на територији окупираних европских држава. Прва се на удару нашла Француска после капитулације у лето 1940. године, када је ERR одмах по уласку немачких трупа у Париз отпочела конфискацију и харање прво јеврејских књижара и библиотека, затим масонских ложа, док су најпожељнији плен биле приватне уметничке збирке у власништву јеврејских колекционара. О Розенберговој улози у пљачки културног и материјалног блага на простору окупираних Европе и његовом месту у хијерархији националсоцијалистичког режима видети више у: Patricia Kennedy Grimsted, “Roads to Ratibor:

на власт 1933, Розенберг, један од водећих идеолога националсоцијалистичке расистичке доктрине именован је за шефа Спољнополитичке службе Нацистичке партије (Außenpolitisches Amt der NSDAP). Хитлер је неколико недеља после напада на Совјетски савез именован Розенберга за министра Рајха Источних окупираних територија (Reichsministerium für die besetzten Ostgebiete).⁴

Главни задатак Розенберговог штаб била је конфискација и селекција уметничких вредности које су се налазиле у поседу Јевреја прво у Француској а касније, како се немачки окупациони систем ширио европским континентом, и у другим државама. Розенберг је свој задатак схватао веома „широко“, без посебних ограничења у деловању на терену, гомилајући опљачкана добра, до огромних размера. Он је у једном извештају Хитлеру навео да је из Француске од октобра 1940. до јула 1944. конфисковано 21.903 уметничких предмета: слика, скулптура, уметничког намештаја и других предмета примење уметности, накита и другог. Изабрани уметнички радови најпознатијих европских сликара отишли су у руке маршалу Рајха, Херману Герингу (Hermann Göring), док је део био намењен за Хитлеров (планирани) музеј у Линцу. Такође, имајући заштиту Хитлера, Розенбергов штаб је, поред пљачке културних добара, своју делатност проширио на архиве, библиотеке, документацију о масонским ложама, црквене архиве.

Патриша Кенеди Гримстед (Patricia Kennedy Grimsted) наводи да је међу мањем броју сачуваних досија из других земаља (поред оних најобимнијих из Француске и других западноевропских држава, као и оних из Пољске и Совјетског Савеза), део извештаја из Југославије „сачуван у архиву YIVO (Yidisher Visnshaftlekher Institut-Institute for Jewish Research) у Њујорку, са списком библиотека и приватних збирки конфискованих од стране Hauptarbeitsgruppe (HAG-Südosten) и Arbeitsgruppe Belgrad (AG-Belgrad)“.⁵ Такође, да је сачувана листа са прегледом библиотека и архивског материјала („и неких других кул-

Library and Archival Plunder by the Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg”, *Holocaust and Genocide Studies*, V19 N3, Winter 2005, pp. 309–458. Касније је чланак, са изменама, објављен као уводни текст у: Patricia Kennedy Grimsted, *Reconstructing the Record of Nazi Cultural Plunder. A Guide to the Dispersed Archives of the Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg (ERR) and the Postwar Retrieval of ERR Loot*, (Amsterdam: ISH and others, 2011).

⁴ Ово министарство било је један од „четири стуба“ немачке окупационе политике на европском Истоку (поред Вермахта, Четворогодишњег плана и СС-а). (*Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg 5/2, Organisation und Mobilisierung des deutschen Machtbereichs. Kriegsverwaltung, Wirtschaft und personelle Ressourcen 1942/1944/45*, Stuttgart: Deutsche Verlag-Anstalt, 1999, s. 39.)

⁵ P. Kennedy Grimsted, “Roads to Ratibor”, p. 438, nap. br. 74, наводи да се у документима који се чувају у њујоршком YIVO налази годишњи извештај за 1943/44. годину Arbeitsgruppe Südosten са потписом др Крафта и датумом од 28. фебруара 1944. Такође, да је сачуван меморандум из Београда Hauptabteilung-a II (Ratibor) од 28. априла 1944. године са потписом Антона (Anton) и листама транспортованих контејера са књигама, али да “Only two are indicated as having held Jewish literature”, *Ibid.*, nap. 76.

турних вредности“) одузетих 1943. и 1944. године, као и неки каталози одузетих књига, „посебно оних из јеврејских и масонских извора, у највећој мери српских“, а да је у неколико случајева као њихова крајња дестинација наведен централни депо ERR у Ратибору (данас пољски Rasibórz у Шлезизи-Шљонску).⁶ Део документације ERR о конфискованом културном добру завршио је после Другог светског рата у Москви, посебно спискови из Хрватске из 1941. и 1942. године. Документа која су на располагању у Берлину (као што је случај и са оних неколико која доносимо у прилогу), како наводи Кенеди Гримстед, сведоче о низу транспорта из Београда за Ратибор током 1944, у двадесет контејнера отпремљених из „Südost-Bücherei-a“ 3. маја 1944. године.⁷

Из садржаја докумената које овде доносимо, види се да је делатност ERR у Београду и Србији вођена по већ добро утабаном трагу и са истим циљевима као и у другим окупираним европским државама: имовина јеврејских власника и организација, слободнозидарских ложа, државних и приватних архива и библиотеке, у овом случају документације из приватне архиве министра Момчила Нинчића, али и вредности затечене у реквизираном стану породице Нинчић.

Розенбергов Einsatzstab и такозвана Кунсбергова команда, специјализована за пљачку архивске грађе, у пролеће 1941. започели су рад и на Балкану. На самом почетку окупације Србије SS-Kommando von Künsberg, под вођством хаупштурмфирера историчара Вилфреда Кралерта (Willfred Krallert) руководиоца Publikationsstelle Wien Leiter der Publikationsstelle Wien der Südostdeutschen Forschungsgemeinschaft, почела је одношење архивских докумената из Београда.⁸ Из Загреба је, у првим данима окупације стигао СА оберштурмбандфирер др Густав Бергер (Oberschturmbandführer Dr. Gustav Berger), представник Посебне команде за Југославију (Sonderkommando Jugoslawien ERR) и шеф загребачког штаба ERR, подређеног немачком посланству у главном граду НДХ, који је одмах почео да организује провале у јеврејске станове и институције и заплону имовине. У шеми структуре окупационог немачког апарата у Србији „архиви, уметност и заштита споменика“ налазе се на списку области управног штаба командујућег генерала и заповедника у Србији, али нема навођења EER као

⁶ Невелик број докумената са извештајима о пљачки уметнина у окупираном Београду, укључујући и неколико спискова, поред документа која објављујемо у прилогу, налази се у Берлину: Bundesarchiv (BA), NS 8/262, Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg (ERR), Sdst (-Südost), Bildende Kunst, 1944. То су извештаји о условим складиштења реквизираних уметничких дела у Баварској, у руднику соли код Бад Аусзе, тако и у Нојшваненштајну и Херенхимсеу.

⁷ P. Kennedy Grimsted, "Roads to Ratibor", p. 402.

⁸ Видети: Michael Fahlbusch, *Wissenschaft im dienst der nationalsozialistischen Politik? Die „Volksdeutschen Forschungsgemeinschaften“ von 1931–1945*, (Baden-Baden, 1999), s. 480–493; D. Roxan und K. Wanstall, *Der Kunstraub. Ein Kapitel aus den Tagen des Dritten Reiches*, (München, 1966), s. 77–79.

дела окупационе структура.⁹ Тада је, поред заплењене архивске грађе из Државног архива и локалних архива у Немачку однесен и (необјављен) статистички материјал са резултатима пописа Краљевине Југославије 1931. године. Већ 17. априла испражњен је Војногеографски институт из којег је, у неколико камиона у Беч, пребачен сав картографски материјал.¹⁰

На челу испоставе Розенберговог штаба у Београду (Испостава ERR бр. 10) налазио се пуковник Вуц (Wutz). На месту вође Dienststelle ERR налазио се др Гинтер Крафт (Dr. Günter Kraft) као Haupteinsatzführer-a. Овај огранак ERR у југословенској престоници деловао је под именом *Hauptarbeitsgruppe Südosten* и *Ensatstab für Südosten beim Komandierenden General und Befehlshaber in Serbien*. У његову надлежност дошао је и Немачки научни институт, основан 1940. године, који је од августа 1941. водио познати лингвиста и слависта др Шмаус (Alois Schmaus).¹¹

На територији окупиране Србије ERR је водила исту праксу са истим методама и циљевима као и другде са оправдањима да је то део борбе против Јевреја, масона и њихових идеолошких савезника. Под овим изговором пажња је била усмерна на пљачку уметничких предмета, али и намештаја и осталих покретних добара у власништву Јевреја, као и материјал научних и културних институција. Изасланици Розенберговог штаба су почели потрагу, сакупљање и одношења архивске грађе из Југославије, па су тако део грађе Државног архива (Србије), документа Дубровачког архива (тада похрањен у Српској краљевској академији) и фондови Ратног архива били пребачени у Беч до краја 1943. године.¹² Сличну судбину имала је грађа из других архива и збирки. Розенберг је за своју „борбу против Јевреја, слободних зидара“ и њихових „светоназорних савезника“ у Србији, на почетку немачке окупације имао и Герингову подршку. По схватању команданта Врховне команде Вермахта генерала Халдера (Franz Halder) ERR је у Србији требало да, поред SS-а задуженог за полицијска питања и представника Геринговог Четворогодишњег плана који би се бавили привредним питањима, преузме део одговорности за „област политике“. Међутим, икакву значајнију улогу Розенберга, посебно његовог „спољнополитичког бироа“,

⁹ Bundes Archiv-Militär Archiv, RW 40/79, Шема окупационог апарата у Србији.

¹⁰ О деловању ERR у Београду више у: Milan Ristović, „Пљачка уметничког и културног блага Србије у Другом светском рату и problem нејгове restitucije, Nekoliko fragmenata“, *Istorija 20. veka*, 1/2001, str. 65–78. О пљачки културног блага видети и: Nikola Živković, *Novčana privreda kao oblik eksploatacije i pljačka zlata, arhiva i kulturnih dobara Jugoslavije 1941–1945*, (Beograd, 1994), str. 80–86.

¹¹ О Немачком научном институту више у: Ranka Gašić, *Baograd u hodu ka Evropi. Kulturni uticaji Britanije i Nemačke na beogradsku elitu 1918–1941*, (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2005), str. 56–61.

¹² Ibid. Такође: Muharem Kreso, *Njemačka okupaciona uprava u Beogradu 1941–1944*, (Beograd, 1974), str. 74, 137.

одбацује аустријски историчар Валтер Маносчек (Walter Manoschek) трдњом да: „Amt Rosenberg није у Србији играо никакву улогу. У ту сврху, 1941. године, Рајхсфирера СС у Србији представљали су административни шеф Турнер (SS-Brigade führer Harald Turner) и шеф РСХА, Хајдрих (R. Heidrich), од стране „Ајнзацгрупе Србија“ под вођством Вилхелма Фукса (Wilhelm Fuchs)“.¹³

Пажња београдске испоставе ERR била је, поред материјала везаног за делатност слободниозидарских ложа и јеврејске заједнице, окренута и преосталој документацији али и драгоценостима затеченим у кућама и становима личности из српског и југословенског политичког живота, као што је био случај са др Момчилом Нинчићем, министром у југословенској влади у избеглиштву, професором Велике школе у Београду, такође чланом слободниозидарске ложе, у чију се кућу на Обилићевом венцу уселила испостава ERR. Спискови докумената пронађених у стану у приватној архиви Нинчића сведоче о његовом политичком деловању у међуратном периоду, областима којима се бавио као стручњак за међународне односе о којима је објављивао научне и стручне радове. Део грађе био је свакако поверљиве природе и остао је у сефовима у стану Нинчића. Како је наведено у пропратном писму, Нинчићева приватна архива је већ на почетку окупације била похарана од стране Немачке обавештајне службе. Ипак, преостали део грађе, посебно она која се односила на Нинчићеве активности као члана слободниозидарске организације, није могла да измакне пажњи Розенбергових агената.¹⁴ Грађа која није била од интереса Розенбергове службе прослеђен је Архиву Рајха (das Reichsarchiv) и Архиву министарства спољних послова (Archiv des deutschen Auswärtigen Amtes).¹⁵

Други дугачак и детаљан списак (који је овом приликом изостављен) садржи попис материјалних вредности одузетих од породице Нинчић, а које су после конфискације биле предате заповеднику Полиције безбедности, а затим и депоноване у Државној хипотекарној банци у Београду.¹⁶

¹³ Walter Manoschek, „Serbien ist judenfrei“. *Militarische Besatzungspolitik und Judenverfolgung in Serbien 1941/42*, (München, 1993), s. 42. Једно ново, темељно истраживање пљачке јеврејске имовине кроз „аризацију“, али и културних и материјалних добара у поседбу других приватних лица и институција у Србији, које је урадио немачки историчар Кристијан Шелцл (Dr. Christian Schölzel), ипак нуди довољно доказа о развијеној активности Розенберговог штаба у Србији: Sanela Schmid und Christian Schölzel, *Raub jüdischen Eigentums in Jugoslawien (1940)/1941–1945. Eine vergleichende Analyse des deutsch besetzten Serbiens und des Unabhängigen Staates Kroatien* (у рукопису).

¹⁴ О конкурентским односима RSHA и Розенбергове организације пише и P. Kennedy Grimsted, „Roads to Ratibor“, p. 409.

¹⁵ S. Schmid und Ch. Schölzel, *Raub jüdischen Eigentums in Jugoslawien (1940)/1941–1945*.

¹⁶ Bundes Archiv (BA) - NS 30/32, Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg, Wertgegenstände aus der Verwahrung des Befehlshaber der Sicherheitspozei und des Sd, Belgrad an die Staatl. Hypothekenbank in Belgrad übergeben; Belgrad 20. Februar 1944.

Момчило Нинчић (Јагодина 1876–Лозана 1949), био је син Арона Нинчића, министра правде Краљевине Србије (1895–1896) и од 1903. сенатора. Студирао је право и докторирао у Паризу 1899. године. Потом је 1912. био посланик, а у неколико наврата и министар финансија 1915–1919. године. Од 1902. је био професор Велике школе. У Краљевству Срба, Хрвата и Словенаца био је министар финансија, грађевина, просвете, правде, трговине и индустрије. У периоду 1922–1924. и 1924–1926. је, као члан Пашићеве Народне радикалне странке, био министар иностраних дела. Имао је важну улогу у изради првог буџета Краљевине СХС и у њеној монетарној унификацији. Године 1926. је изабран за председника Генералне скупштине Друштва народа, а био је велики заговорник паневропске идеје и регионалне сарадње. Био је један од најутицајнијих чланова масонске организације у Краљевини СХС/Југославији. За дописног члана Српске краљевске академије изабран је 1937. године.

Документа

Bundes Archiv (BA), NS 30/32,
Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg (ERR),
4. 5. 1944.

Документ 1

План рада Радне групе „Југоисток“:

а) Обрада и евалуација архива бивше Велике ложе „Југославија“. За ово је потребно утврдити даљи важан материјал који су до сада, на неразјашњен начин, заинтересоване стране проневериле из ложе. Даља евалуација личних података и допуна нове слободнозидарске картотеке за Србију, која је започета. Евалуација слободнозидарског архива и наставак (израде) слободнозидарске картотеке могу се обавити у одговарајућој канцеларији. Међутим, прикупљање даљег материјала и укључивање одговарајућих бивших представника слободних зидара је хитан и важан радни задатак који остаје везан за локалне (задатке). Ради се о текућем радном задатку дужег трајања.

б) Организација и евалуација архива Нинчић који садржи занимљиве политичке документе и потенцијално ће пружити информације о слободнозидарским утицајима у балканској политици (преписка Бенеша, грофа Сфорце, Мусолинија, Пашића, извештаји југословенских дипломатских представништва из Париза, Лондона, Берлина итд., материјал Лиге народа). Материјал је обезбеђен у седишту службе и треба га тамо преместити у нову одговарајућу канцеларију ради рада. Обрада овог пројекта није везана за Београд и такође траје 1–2 месеца.

в) Евидентирање књига из јеврејског и слободнозидарског поседа. Овде је покренут низ акција које би требало да да још неколико стотина томова књижног материјала (Библиотека Земун, јеврејске библиотеке на Дедињу, материјал (добијен) од немачке народносноне групе у Банату итд., коришћење Војне библиотеке, Београд, евиденција литературе која је, према наредби командујућег генерала у Србији, предата Sonderkommando RR (=Reichsleiter Rosenberg) према потреби, а која је као непожељна литература (добијена) у акцији чишћења српског Министарства просвете, библиотека министара Нинчића и Јевтића, обојице слободних зидара. Овај посао је такође везан за Београд. Евидентирани су и они фондови који тек треба да буду пописани и претходно сортирани на лицу места и делом послати у Ратибор, делом у нову испоставу, уколико се ради о материјалу за Југоисточну библиотеку (Südost-Bücherei), ради отпреме. У оквиру овог налога спада и одржавање везе са спољном канцеларијом ОКВ, односно са Војним заповедником I с/Г.В.

(Снабдевање руском литературом за подршку трупа руских јединица стационираних у Србији).¹⁷

д) Архив Јеврејског културног савеза за Југославију и ционистичке исељничке централе. Овај веома опсежан материјал је (овде)пописани утврдио пре само неколико дана и задржао непосредно пре испоруке српској фабрици папира. Ради се о опсежној преписци, документима са фотографијама и детаљним личним подацима, часописима и циркуларним писмима ционистичке акције, благајничкој и административној документацији, архиву југословенске емигрантске централе за бригу о мигрантима, као и картотекама и слично. Даље, део књига и хебраика. Овај материјал се тренутно пребацује у службу и захтева детаљну обраду. Треба размотрити да ли ће се извршити затворен одвоз у нову испоставу, или ће се свакако извршити претходно сортирање на лицу места, које је изложено утицају спољних околности (Обрађивач Mirtsch). О овоме би још требало донети одлуку. У сваком случају, ради се о дужем радном задатку.

е) Југоисточна библиотека (Südost-Bücherei)

У акцији евидентирања Радне групе Југоисток сортирано је око 2000 књига и списа, који могу да послуже као саставни део Југоисточне библиотеке Службе Розенберг. Овај материјал се комплетно пребацује у нову испоставу и тамо мора бити распоређен и каталогизован. Као почетни фонд овоме се може додати велики део југоисточних фондова ускладиштених у Ратибору, као и, након успостављања основног фонда, библиотека Szorowitscha, стављена на располагање Немачком научном институту као позајмица. Овај радни задатак је такође дугорочан и првенствено везан за нову испоставу, међутим, из евиденција које још увек пристижу у Београд произилази додатни материјал.

Даље, започето је са израдом југоисточне библиографије као радне подлоге за истраживање слободног зидарства, чије каталогизовање и постављање такође треба да буде извршено у новој испостави.

ф) Материјал књига и аката од 60–80 јединица, утврђен у Ратибору из делатности Sonderkommando и из 1941. године, мора да се сортира према захтевима југоисточне библиотеке, истраживања слободног зидарства и других радних подручја. Вероватно садржи актуелан материјал. Овом приликом се може поделити целокупни материјал књига ове пошилике, уколико не спада у наведене задатке (нпр. Виша школа,¹⁸ Главна управа Рајха и слично). Дакле, потребно је да команда од 2–3 припадника Радне групе Југоисток из нове испоставе изврши

¹⁷ Поред Руског заштитног корпуса (Russisches Schutzkorps Serbien), састављеног од припадника руске „беле емиграције“ на територији Југославије налазили су се у време када је овај извештај писан, и припадници добровољачких СС формација са територије Совјетског савеза (Ostruppen, Ostlegionen), као што је била 1. Козачка дивизија. О овоме више у: Alexey Timofeev, *Splintered wind: Russians and the Second World War in Yugoslavia*, (Moscow: Модест Колеров, 2013), pp. 63–66, 90–140.

¹⁸ Седиште Noche Schule des NSDAP изграђено је на обали Химзе у Баварској.

временски ограничен увид у Ратибору, како би се на најбржи начин дошло до резултата. Стручни сарадници и сараднице би стајали на располагању.

Још један важан и хитан задатак је провера заосталог материјала који је приспео од Einsatzstaba према припадности водећих бивших југословенских политичара.

Документ 2 Уводна белешка

Бивши југословенски министар спољних послова проф. др Момчило Нинчић, некадашњи председник Лиге народа и поново постављени министар спољних послова у пучистичком кабинету Симовић, оставио је највећи део свог политичког архива у свом градском стану на Обилићевом венцу 27, који је у мају 1943. године преузео Специјални одред RR (Reichsleiter Rosenberg-M.P.) у Београду као седиште службе и ставио под старатељство Штаба за специјалне операције. Поред бројних личних досијеа (финансијски докази, приватна преписка, збирке фотографија), пронађен је и низ докумената, делом у оригиналној верзији, који су од посебног интереса за историјску и актуелну политичку процену. Део докумената је већ коришћен за низ елабората. Преостали већи део је још увек доступан за ту сврху.

Нинчић је, као некадашњи водећи политичар, био у вези са многим водећим личностима међународне политике у пратњи српског премијера Пашића и, као убеђени паневропејац, настојао је да оствари идеје овог покрета, уједињене са слободозидарском, пацифистичком везом (упореди Елаборат Бел/22) у својој политици која је служила Версајском систему. Његова улога у влади Симовић, одговорној за пропаст југословенског краљевства, била је улога старог, истрошеног политичара. Грегорић је у својој познатој књизи: „Како је завршила Југославија“ покушао да опише ову личност,¹⁹ извучену из политичког заборава

¹⁹ Књига новинара, одговорног уредника и затим директора листа *Време*, Данила Грегорића, *Самоубиство Југославије*, (Београд: Југоисток) објављена је 1942. на српском, а 1943. на немачком (под насловом: *So endete Jugoslawien*), чешком и словеначком језику, као обрачун са политиком пучистичке владе генерала Симовића. Грегорић је био председник Врховног одбора омладине Љотићевог „Збора“ („Бели орлови“) и члан руководства покрета. Искључен је из покрета 1937. године, да би своју политичку делатност наставио у Југословенској радикалној заједници Милана Стојадиновића, а касније у влади Цветковић–Мачек. Био је заговорник окретања ка националсоцијалистичкој Немачкој, посебно истичући економску политику Хитлеровог режима. Био је у неколико прилика и посредник у преговорима око приступања Краљевине Југославије Тројном пакту, заступајући став о неопходности уласка у круг чланица немачког „новог поретка“. За време пуча 27. марта 1941. био је ухапшен, а одмах по уласку немачких трупа у Београд био је ослобођен. Због колаборације са окупационим властима био је 1949. године осуђен на

у службу виших интереса, која је данас, након егзила започетог 1941. године у Лондону, поново нестала у емиграцији.

Известилац је имао прилику да разговара о околностима са братом министра који је остао у Београду, бившим генералним конзулом у Минхену, Риги и Марсељу, др Велизаром Нинчићем, такође слободним зидаром француске ложе које су довеле до избијања непријатељстава са Немачким Рајхом 1941. године. Након тога, др Момчило Нинчић је наводно до последњег тренутка веровао у споразум са Немачком и наводно је само 2 дана пре избијања рата припремао званичну посету ради решавања разлика код Владе Рајха у Берлину. Догађаји су онемогућили овај план, те се министар придружио ескадрили авиона југословенских министара на бекству у Лондон. Стварне околности су биле другачије: Москва, која је имала удела у демонстрацијама и немирима, овде је већ вукла конце југословенске политике, која је под изговором тајних клаузула Бечког пакта, под председником владе Цветковићем, само тражила основу за преговоре како би купила време за војну интервенцију.

О овом кратком периоду активности државника и економисте заслужног за Римске и Рапалске уговоре пронађено је у самом архиву само неколико и небитних трагова. Вероватно је SD-Kommando још 1941. године запленила овај део архива, јер су сефови у министарском стану пронађени проваљени. С друге стране, преостали део је вредан и садржи неке важне делове на теме од историјског и актуелног значаја (тајни извештај Стјепана Радића, материјал о питању ратне кривице). У прилогу се прилаже листа, која садржи резултат досадашњег прелиминарног прегледа. Уколико документи нису релевантни за директну евалуацију оперативног штаба, могу се предати надлежним органима (Министарство спољних послова, Архив Рајха).

(Др Крафт)

Главни оперативни вођа
Београд, 20. фебруар 1944. године
Др.Кр.(афт)

осамнаест година затвора, али му је казна смањена пет година. Умро је 1956. године у затвору у Сремској Митровици.

Документ 3
Архива др Нинчића

Мапа I. (Мемоари)

1. Информативни лист од 7.XI.1935
2. Берлин о ставу Југославије, 29.3.1941
3. Једна карикатура Драгише Стојадиновића
4. Французи су незадовољни владом Стојадиновића
5. Акредитивно писмо из 1918. године
6. Извештај о ситуацији из Париза од 11.1.1939
7. Летак радикала, децембар 1939
8. Једно одликовање министра др Бенеша из 1924. године
9. Два дописна писма др Бенеша из Букурешта и Бледа
10. Телеграм др Бенеша
11. Писмо Србима у Солуну (1916)
12. Реорганизација Европе (1930)

Мапа II.

1. Дипломатска акција Париз-Тачић: Афера принца Ђорђа
2. Спољна политика Совјетског Савеза 1925. године
3. Совјетски Савез и Велика Британија 1925. године
4. Совјетски Савез и Француска 1925. године
5. Кривица за светски рат (Аутор: кнез Лихновски, Моја лондонска мисија 1912–1914)
6. Др Спалајковић тражи одштету за свој стан у Петрограду, који су бољшевици уништили
7. Ситуација у Италији
8. Политичке информације (Загреб 8. августа 1939)
9. Да ли су границе Ст. Стефана природне границе Бугарске?
10. Италија у Албанији и опасност која из тога произилази за Југославију
11. Писма службеног и приватног карактера (упућена) др Нинчићу

Мапа III.

1. Лига народа.

Мапа IV.

1. Чешки министар поводом евентуалне рестаурације Хабзбуршке династије
2. Аустријске репарације

3. Пропаганда Радикалне странке
4. мин.(-истар) др Којић о евентуалним уговорима са Италијом и Француском
5. Политичка ситуација након оставке Узуновића
6. Писмо Чешке амбасаде у Београду
7. Грчка штампа о др Нинчићу
8. Др Вукчевић, нови југословенски амбасадор у Будимпешти
9. Немачка штампа о Југославији и Немачкој
10. Нам. (burger?) Zeitung, Нинчићев успех у Европи
11. О сепаратним разговорима Југославије са Италијом
12. О приближавању Југославије и Италије
13. Покушај Грчке да измени Устав Свете Горе
14. Учвршћивање односа са свим суседним државама
15. Приватне ствари др Нинчића: протести, оптужбе, саучешћа, честитке, телеграми итд.
16. Исечци из новина
17. Позивнице и приватна писма

Мапа V.

1. Преглед иностране штампе (март 1941)
2. Извештаји из Француске, Италије, Аустрије, Турске, Енглеске, Бугарске, Немачке, Румуније, Чешке, Албаније, Мађарске
3. Македонско питање; Прикључење Аустрије; Аустрија и СССР; амерички посланик о односима између Југославије и Италије;
4. Односи између Албаније и Италије (1927)
5. О бугарској политици
6. Ситуација у Централној Америци; Ситуација у Бугарској; Путовање грофа Бетлена у Рим; Извештаји о делатности болшевика;
 - Једна молба капетана бојног брода Бобо Батинића;
 - Делатност грофа Бетлена;
 - Пакт између Италије и Албаније;
 - Уговори између Немачке и Турске;
 - Питање избеглица;
 - Ситуација у Чешкој
7. Писма новинара Пантелије Јововића, где он тражи новац за подршку (1.1.1928)
8. Ситуација у Италији (1.1.1928)
9. Алармантне гласине да Немачка интригира против Југославије у Аустрији, Бугарској и Мађарској

10. О обнављању дипломатских односа са Совјетском Русијом 1927. године
11. Зајам за бугарске избеглице
12. Извештаји из Италије, Албаније, Аустрије, Мађарске и Румуније
13. Министар Никола Пашић о свом разговору са Поенкареом
14. Интерне ствари југословенског посланства у Риму и п шпијунажи;
15. Политичка ситуација у Италији (1.1.1927)
16. Француска штампа о нервози Југославије поводом италијанске сплетке против Југославије
17. Бугарска тражи зајам за трошкове својих избеглица
18. Приватне ствари
19. Меркантилизам
20. Национални и научни радови
21. Економска политика
22. Српски дуг
23. Тајни преговори са Србијом 1881. до 1886. године
24. Устав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца
25. Енглески буџет
26. Економска политика
27. Ратна одштета Турске, Бугарске, Србије
28. Гроф Банфи на Конференцији посланстава
29. Паневропа и Друштво народа
30. Предавање др Нинчића на састанку Радикалне странке
31. Акта Министарства спољних послова
32. Др Животићев утисак са пута у Женеви и Париз
33. О царинском савезу са Бугарском
34. Белешке о раду Комитета за обнову независности у Црној Гори (1926)
35. Позив за сарадњу у радио емисији „Војска и народ“
36. Програм Југословенско-немачког друштва

Мапа VI.

1. Принципи националне економије
2. Наша национална акција у иностранству
3. О спољној политици Србије
4. Вергиније
5. Протокол о мирном решавању међународних несугласица
6. Политичка питања: Југославија и Чехословачка, Пољска
7. План југословенских обавеза према Румунима у погледу црквеног и школског образовања

8. Извештај о току разговора др Пејића са италијанским грофом Кенционијем (Рапалски споразум)
9. Драфт о Рапалском споразуму
10. План побољшања граничне линије са Италијом
11. Специјални уговорни кредити
12. План за град Ријеку (Фиуме)
13. Карикатура „Главног одбора радикала“

Мапа VII.

1. Задатак за професорски испит Будивоја Лазаревића
2. Брошура о Лужичким Србима
3. Беседе о кнезу Милошу Обреновићу
4. Таковски устанак 1815.
5. Кнез Милош и његови противници
6. Битка код Љубића и смрт хероја Танаска Рајића
7. Једренски мир из 1829.
8. Свечаности у Београду поводом доласка султановог Хатишерифа 30. новембра 1830.
9. Из записа бана Јелачића
10. Манифестација српско-хрватског народног јединства (1849)
11. Беседа о патријарху Јосифу Рајачићу, бану Јосипу Јелачићу 1848.
12. Из говора Ивана Кукуљевића
13. Како је Црна Гора постала кнежевина
14. Битка код Грабовља 1. маја 1856.
15. Бомбардовање Београда 1862.
16. Из говора Јована Ристића 28. јуна 1867.
17. Руски добровољци у српском рату 1876.
18. Стефан Србијац и Берлински конгрес 1878.
19. Тајна конвенција између кнеза Милана и Беча 1881.
20. Јосип Јурај Штросмајер о националној свести
21. Водећа мисао Срба и Хрвата
22. Чланак „Народна мисао“ Загреб 1897.
23. Стјепан Радић 1897. о српско-хрватском националном јединству
24. Битка код Куманова 1912.
25. Аустријски ултиматум Србији 1914.
26. Прокламација краља Александра српској војсци
27. Југословенски одбор регенту Александру
28. Манифест Југословенског одбора
29. Пробој Солунског фронта 1918.
30. Одлуке Велике скупштине у Подгорици
31. Дочек српских трупа у Загребу 1918.

Мапа VIII.

1. Интерни политички ангажман (?) у Југославији
 2. Бугарско-југословенски односи
 3. Турски изасланик о уговору између Југославије и Грчке
 4. Интервју Ђулија Капиа са Стјепаном Радићем
 5. Чланак Карела Крамаржа, где се наглашава могући пакт о ненападању између Совјетског Савеза и Југославије
 6. Резолуција југословенских политичара против режима од 6. јануара 1929.
 7. Извештај у којем Талетов покушава да код Бенеша представи Нинчића као свог противника
 8. Телефонски извештаји, немачких новинара
 9. Пашић Нинчићу да је споразум са Италијом једино могућа ако буде уступљена Ријека Италији.
 10. [?, Zeitung-нечитко], бр.6. од 29. марта 1936, „Немачка и међународне криза“
 11. Тајне од 9. фебруара 1937
 12. Стање на фронту
 13. Шта каже атинска штампа на Мусолинијев говор 1941
 14. Чековна књижица Messers Morgans et Cie, Paris
 15. Позив немачких делегата на немачко-српске трговинске преговоре
 16. Један позив др Бенеша
 17. Једна фотографија Краља Александра са посветом Ђурици, сину др Нинчића
 18. Две фотографије др Нинчића са Краљем Александром и Краљицом
 19. Позивница за венчање братанца др Нинчића
 20. Позивница за вечеру државног секретара фрајхера фон Рихтхофена
 21. Потсетнице: др вон Келера министра у [немачком, М.Р.] Министарству спољних послова;
Контра адмирала Луја Фатуа;
Грофа Карла Сфорце;
Пуковника Бордера;
Госп. и госп. Ј. Перић;
Виконта од Фонтеноа;
Г. Персивала Доца;
- IX. Прилози о турско-бугарском сукобу
X. Збирка маетријала за научне радове
XI. Прилози за изучавање историје
XII. Преписка са разним српским посланствима у иностранству 1904–1912.

XIII.

1. Летак: Две године владе Стојадиновића
2. Diplo. Codde
3. Један протест Адама Прибићевића Краљу Александру због затварања његовог брата Милана
4. Разне новинске висти о 27. Марту 1941.
 - Југословенски односи са Италијом. Мала Антанта.
 - Извештаји из Албаније.
 - Извештај из Св. Ане код Тржича (у Словенији)
 - Различите белешке о Италији
 - Извештај из Лондона о Мађарској
 - О режиму од 6. јануара 1929. и друго
5. О разграничењу у Албанији (допис југословенског посланства у Паризу и преписка Поенкаре-Михајловић-Нинчић.)
6. Протокол са једног заседања са правцима југословенске политика

1. Коверта са преписком и актима Лиге народа

1. Материјал за историјска истраживања

1. Српски превод са коментаром Карла Маркса

Шест старих књига протокола заседања Краљевине СХС 1919.

1. Коверта: Мемоари 1908 (Материјал за једно историјско истраживање)

1. Лични подаци, рукописи. Кореспонденција. Дипл. Извештаји и документи итд.

1. (4) "La crise bosniaque"

1. Масонске медаље

3. старе новине

1. Часописи "Panegora"

1 "Societe de nation"

1 "Memoire"

1. Etats

1 Финансије, рачуни и докази

4 Благајнички и фин. докази. Банковни изводи

6 Фасцикли са рачунима домаћинства и др.

1 свежањ са приватним великим фотографијама

12 Ком. фотографија Српско-јеврејског певачког друштва

1 Картон са породичним фотографијама.